

Deepfakes Crimes from the Perspective of Jurisprudence and Criminal Law

Seyed Reza Ehsanpour^{*1}, Ahmad Omimi²

1. Assistant Professor, Department of Criminal Law, Faculty of Humanity, University of Shahed, Tehran, Iran. (Corresponding Author)

2. Assistant Professor, Department of Private Law, Law and Political Science, Islamic Azad University, South Tehran Branch, Tehran, Iran..

ARTICLE INFORMATION

Type of Article:

Original Research

Pages: 1-9

Corresponding Author's Info

ORCID: 0000-0001-9135-3968

TELL: +982151212483

Email: Ehsanpour@gmail.com

Article history:

Received: 04 Oct 2022

Revised: 25 Nov 2022

Accepted: 28 Nov 2022

Published online: 22 Dec 2022

Keywords:

Deepfakes, Criminalization, Defamation, False spreading, Qazf.

ABSTRACT

Recent technological advances have made it easy to produce videos called "deepfakes" using human face swaps. Deepfakes are the product of artificial intelligence (AI) applications that merge, combine, replace, and superimpose images and video clips to create fake videos that appear authentic. The widespread and destructive use of this technology on the one hand and the ease of using the technology have caused it to be used for illegitimate and illegal purposes. Deepfakes were used for public policy or entertainment, but in the future it is likely to be used for personal and political vengeance and non - realistic political propaganda. These destructive effects highlight the necessity of criminalization of misuse of it. Some countries, such as the United States, have begun ratification of the laws of combating deepfakes at the state and then federal levels. In the European Union, the three countries (France, Germany and Spain) have adopted national regulations directly or indirectly related to this area. In Iran, according to the law of computer crimes, the spread of false video is considered to be a spreading scandal and if its content causes the defamation of persons, it will also be prosecuted under this criminal title. If the content of production and propagation through deepfakes is obscene, it can also be prosecuted based on *Qazf*.

This is an open access article under the CC BY license.

© 2022 The Authors.

How to Cite This Article: Ehsanpour, SR & Omimi, A (2022). "Deepfakes Crimes from the Perspective of Jurisprudence and Criminal Law". *Journal of Comparative Criminal Jurisprudence*, 2(4): 1-9.

دوره دوم، شماره چهارم، زمستان ۱۴۰۱

جرایم «فناوری جعل عمیق» از منظر فقه و حقوق کیفری

سید رضا احسان‌پور^{۱*}، احمد امی^۲

۱. استادیار، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه شاهد، تهران، ایران. (نویسنده مسؤول)

۲. استادیار، گروه حقوق خصوصی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

چکیده

پیشرفت‌های فناورانه اخیر، تولید فیلم‌هایی که «جعل عمیق» نامیده می‌شوند را با استفاده از تعویض صورت انسان آسان کرده است. جعل عمیق، محصول برنامه‌های هوش مصنوعی (AI) است که با ادغام، ترکیب، جایگزینی و قرار دادن تصاویر و کلیپ‌های ویدئویی، ویدیوهای جعلی و به‌ظاهر معتبر را ایجاد می‌کنند. کاربرد گسترده و مخرب این فناوری از یک‌سو و سهولت استفاده از این فناوری سبب شده است که برخی از آن برای اهداف نامشروع و غیر قانونی بهره گیرند. نمونه‌های اولیه جعل عمیق برای اهداف سیاسی و یا سرگرمی عمومی به‌کار گرفته می‌شد لیکن در آینده به احتمال زیاد بیشتر برای انتقام‌جویی‌های شخصی و سیاسی، تبلیغات سیاسی غیر واقعی به‌کار گرفته شود. آثار مخرب مذکور ضرورت جرم‌انگاری استفاده سوء از آن را برجسته می‌کند. برخی از کشورها مانند ایالات متحده تصویب قوانین مبارزه با جعل عمیق در سطح ایالتی و سپس فدرال را آغاز کرده‌اند. در اتحادیه اروپا، سه کشور (فرانسه، آلمان و اسپانیا) مقرراتی ملی که به‌طور مستقیم یا غیر مستقیم با این حوزه مرتبط است را تصویب نموده‌اند. در ایران، طبق قانون جرایم رایانه‌ای، انتشار ویدیوی جعلی می‌تواند نشر اکاذیب به‌شمار آمده و چنانچه محتوای آن موجب هتک حیثیت اشخاص گردد، ذیل این عنوان نیز قابلیت تعقیب خواهد داشت. در صورتی که محتوای تولید و انتشار یافته از طریق جعل عمیق، مستهجن باشد، می‌تواند بر عنوان حدی «قذف» نیز قابل تطبیق باشد.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: پژوهشی

صفحات: ۹-۱

اطلاعات نویسنده مسؤول

کد ارکید: ۳۹۶۸-۹۱۳۵-۱-۰۰۰۰-۰۰۰۰

تلفن: +۹۸۲۱۵۱۲۱۲۴۸۳

ایمیل: Ehssanpour@gmail.com

سابقه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۷/۱۲

تاریخ ویرایش: ۱۴۰۱/۰۹/۰۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۹/۰۷

تاریخ انتشار: ۱۴۰۱/۱۰/۰۱

واژگان کلیدی:

جعل عمیق، جرم‌انگاری، هتک حیثیت، نشر اکاذیب، قذف.

مقدمه

در سال‌های اخیر، اخبار و گزارشات جعلی به موضوعی تبدیل شده است که تهدیدی برای گفتمان عمومی، جامعه بشری و دموکراسی است (Borges et al., 2018; Qayyum et al., 2019: 20). اخبار جعلی به محتوای ساختگی اخباری اشاره دارد که برای فریب عموم ساخته شده است (Aldwairi & Alwahedi, 2018: 221; Jang & Kim, 2018: 297). اطلاعات غلط به سرعت و غالباً از طریق رسانه‌های اجتماعی پخش و منتشر می‌شود. در حال حاضر گفته شده که از هر پنج کاربر اینترنت، یک نفر اخبار خود را از طریق یوتیوب و سپس فیس‌بوک دریافت می‌کند (Anderson, 2018: 5). این افزایش محبوبیت ویدئوهای خبری در کنار امکان دستکاری حرفه‌ای ویدئوها به مدد فناوری، نیاز به ابزارهایی برای تأیید صحت محتوای اخبار را به وجود آورده است. (Anderson, 2018: 4). در واقع، امروزه ما در زمانی زندگی می‌کنیم که برخی آن را عصر «پسا حقیقت» نامیده و با اطلاعات غلط دیجیتالی، افکار عمومی در حال مهندسی شدن است (Anderson, 2018: 5; Qayyum et al., 2019: 19; Zannettou et al., 2019). پیشرفت‌های فناوریانه اخیر، تولید فیلم‌هایی که «جعل عمیق» نامیده می‌شوند را با استفاده از تعویض صورت انسان آسان کرده است (Chawla, 2019: 7). جعل عمیق، محصول برنامه‌های هوش مصنوعی (AI) است که با ادغام، ترکیب، جایگزینی و قرار دادن تصاویر و کلیپ‌های ویدئویی، ویدئوهای جعلی و به ظاهر معتبر را ایجاد می‌کنند (Maras & Alexandrou, 2018: 261). این فناوری می‌تواند به عنوان مثال، یک ویدئوی طنز، پورنوگرافی یا سخنرانی یا تحلیل سیاسی از فردی را بدون رضایت شخصی که تصویر و صدای او در آن دخیل است، تولید کند (Day, 2018: 8; Fletcher, 2018: 460). نمونه‌های اولیه جعل عمیق برای اهداف سیاسی و یا سرگرمی عمومی به کار گرفته می‌شد (Hasan & Salah, 2019: 41606) لیکن در آینده به احتمال زیاد بیشتر برای انتقام‌جویی‌های شخصی و سیاسی، تبلیغات سیاسی غیر واقعی و یا دخالت در بازار تجارت به کار گرفته شود (Maras & Alexandrou, 2019: 260).

کاربرد گسترده و مخرب این فناوری از یک سو و سهولت استفاده از این فناوری در کنار کم هزینه بودن بودن تولیدات نهایی سبب شده است که برخی از آن برای اهداف نامشروع و غیر قانونی بهره گیرند. این مقاله تلاش دارد که در ابتدا به اختصار به مفهوم جعل عمیق و محاسن و معایب آن اشاره کرده و سپس، با اشاره گذرا به رویکرد تقنینی سایر کشورها به این مقوله، قابلیت تطبیق برخی از عناوین کیفری موجود در مقررات کیفری ایران بر برخی مصادیق آن را مورد بررسی قرار دهد.

۱- مفهوم جعل عمیق

جعل عمیق مفهومی مرکب از «جعل» و «یادگیری عمیق» است. جعل عمیق، فناوری نوظهوری است که با اتکا به شبکه‌های عصبی، مجموعه وسیعی از نمونه‌های داده را تجزیه و تحلیل کرده تا حالات چهره، ژست و صدای یک شخص را تقلید کنند (Fletcher, 2018: 459). این فرایند شامل قرار دادن فیلم دو نفر در یک الگوریتم خاص برای تغییر چهره است. به عبارت دیگر، جعل عمیق از فناوری نگاشت صورت و هوش مصنوعی استفاده می‌کند تا بتواند صورت یک فرد را در یک فیلم با چهره دیگری عوض کند. تشخیص نمونه‌های جعل عمیق دشوار است زیرا از فیلم‌های واقعی برای تهیه آن استفاده می‌شود و در نتیجه می‌توانند صوتی با صدای واقعی داشته باشند و برای پخش سریع در رسانه‌های اجتماعی بهینه گردند. لذا بسیاری از بینندگان تصور می‌کنند که ویدیوی مورد نظر واقعی است.

از منظر فناوری مورد استفاده، جعل عمیق محصول شبکه‌های مهندسی معکوس است؛ یعنی دو شبکه عصبی مصنوعی که برای ایجاد رسانه‌های واقعی با هم کار می‌کنند. این دو شبکه موسوم به «مولد» و «تشخیص دهنده» بر روی مجموعه داده‌های یکسانی از تصاویر، فیلم‌ها یا صداها تنظیم شده‌اند. اولین شبکه سعی می‌کند تا نمونه‌های جدیدی را بسازد و آن را برای عامه‌پذیر کردن، به شبکه دوم می‌دهد. محصول به دست آمده مجدد توسط شبکه نخست ارتقا می‌یابد و تحویل شبکه بعدی می‌شود و به این ترتیب، ایندو یکدیگر را برای بهبود کیفی اثر نهایی تکمیل می‌کنند. یک

تجاری می‌توانند لباس‌های مد روز را در قالب‌های مختلف با رنگ پوست، قد و وزن متفاوت نشان دهند. علاوه بر این، جعل عمیق به خود شخص مصرف کننده اجازه می‌دهد تا قبل از خرید، ظاهر لباس‌ها را مشاهده کرده و به سرعت لباس‌ها را به صورت آنلاین امتحان نماید.

در کنار این محاسن، فناوری جعل عمیق مضراتی را نیز می‌تواند به دنبال داشته باشد. مثلاً بازیگران مخرب از نوع بازیگران مختلف سیاسی، تروریست‌ها و برخی کشورهای خارجی می‌توانند از جعل عمیق برای دستکاری افکار عمومی و تضعیف اعتماد به نهادهای یک کشور خاص، دخالت در انتخابات و ایجاد ناآرامی‌های مدنی و ایجاد و ارائه فیلم‌های جعلی سیاسی متناسب با سوگیری‌های خاص کاربران رسانه‌های اجتماعی استفاده کنند (Bates, 2018: 64). همچنین ممکن است این فناوری نوظهور به‌طور فزاینده توسط کلاهبرداران جهت دستکاری در بازار و سهام و سایر جرایم مالی مانند جعل هویت یک مدیر اجرایی استفاده شده و درخواست تلفنی انتقال فوری مقداری وجه نقد را بدهند. مسائل مربوط به امنیت سایبری نیز تهدید دیگری است که توسط جعل عمیق ایجاد می‌شود.

۳- رویکرد تقنینی سایر کشورها

برای تنظیم یک حوزه خاص، کشورها نیازمند مکانیزمی قانونی هستند. این مکانیزم قانونی در بیشتر موارد در قالب مقررات در دو سطح ملی یا بین‌المللی منعکس شده است. برخی از کشورها مانند ایالات متحده تصویب قوانین مبارزه با جعل عمیق در سطح ایالتی و سپس فدرال را آغاز کرده‌اند. در اتحادیه اروپا، تنها سه کشور (فرانسه، آلمان و اسپانیا) مقرراتی ملی که به‌طور مستقیم یا غیر مستقیم با این حوزه مرتبط است را تصویب نموده‌اند.

ویرجینیا اولین ایالتی بود که انتشار پورنوگرافی ساخته شده با فناوری جعل عمیق را مورد جرم‌انگاری قرار داد. این قانون که در سال ۲۰۱۹ به اجرا گذاشته شد، انتشار تصاویر و فیلم‌های مشتمل بر مفاهیم پورنو را چنانچه بدون رضایت کسی که تصاویر یا ویدیو در خصوص وی ساخته شده باشد، جرم‌انگاری نموده و مجازات تا یک سال حبس و جزای نقدی

مولد می‌تواند هزاران عکس از یک شخص را دریافت و تصویر جدیدی مشابه با تقریباً همه نمونه‌های قبلی ایجاد کند بدون اینکه کپی دقیق هر یک از آنها باشد. در آینده نزدیک، مولدها با اطلاعات و داده‌های دریافتی کمتری قادر خواهند بود تا نمای سر، کل بدن و صداها را تشخیص داده و تعویض کنند (Floridi, 2018: 319). با این وصف، اگرچه برای ایجاد جعل عمیق عموماً به تعداد زیادی از تصاویر نیاز است، اما محققان تکنیک‌های به‌روزی را برای تولید یک فیلم جعلی با تغذیه تنها یک عکس مانند عکس سلفی ایجاد کرده‌اند.

۲- مزایا و معایب فناوری جعل عمیق

فناوری جعل عمیق در بسیاری از صنایع از جمله فیلم‌سازی، رسانه‌های آموزشی و ارتباطات دیجیتال، بازی و سرگرمی، رسانه‌های اجتماعی و مراقبت‌های بهداشتی و زمینه‌های مختلف تجاری مانند مُد و تجارت الکترونیک کاربردهای مثبتی دارد.

صنعت فیلم‌سازی می‌تواند از فناوری جعل عمیق به طرق مختلف بهره‌مند شود. به‌عنوان مثال، می‌تواند در ایجاد صداها دیجیتالی برای بازیگرانی که به دلیل بیماری، صدای خود را از دست داده‌اند یا به‌روز رسانی فیلم به‌جای تصویربرداری مجدد بهره گیرد. سازندگان فیلم می‌توانند صحنه‌های کلاسیک را در فیلم‌ها بازسازی کنند؛ فیلم‌های جدیدی با بازی بازیگران قدیمی بسازند؛ از جلوه‌های ویژه و ویرایش پیشرفته چهره استفاده کنند و فیلم‌های آماتور را با کیفیت حرفه‌ای ارتقاء دهند. این فناوری همچنین امکان دوبله صوتی خودکار و شبه واقعی برای فیلم‌ها به هر زبانی را فراهم می‌آورد. به عبارت دیگر، فناوری جعلی عمیق می‌تواند با ترجمه گفتار و تغییر همزمان حرکات صورت و دهان، مانع زبانی تماس‌های ویدئویی را برطرف کند و به نظر برسد که همه به یک زبان صحبت می‌کنند و در نتیجه به مخاطبان مختلف اجازه دهد از فیلم‌ها و رسانه‌های آموزشی بهتر لذت ببرند (Bates, 2018: 64).

این فناوری همچنین می‌تواند تجارت الکترونیک و تبلیغات را به‌طرق قابل توجهی تغییر دهد. به عنوان مثال، برندهای

قانون اساسی دانست. همچنین الزام حذف محتوای تروریستی و «پورنوگرافی اطفال» ظرف یک ساعت پس از دستور اداری از سوی پلیس، مغایر قانون اساسی اعلام شد.

۴- تطبیق عناوین کیفری ایران بر جعل عمیق

از آنجا که موضوع جعل عمیق، از مسایل و نوظهور فناوری است، در باب مقررات فقهی و کیفری نیز موضوعی مستحدثه به‌شمار می‌آید. در مواجهه با پدیده‌های جدیدی که اخلاق و نظم اجتماعی را به چالش می‌کشد و موجب اضرار به غیر اعم از فرد یا جامعه می‌گردد، نخستین و سریع‌ترین واکنش، اتخاذ رویکردی کیفرمآبانه است. در اینجا این سؤال مطرح می‌شود که آیا ضرورتی به جرم‌انگاری در این خصوص وجود دارد؟ اگر آری، مبانی عرفی، فقهی و حقوق آن کدام است و از آنجا که استفاده از حربه تیز کیفر باید به عنوان آخرین سلاح مبارزه با پدیده‌های منحرف اجتماعی به‌کار گرفته شود، آیا نمی‌توان از سایر طرق موجود با این پدیده سوء به مقابله و کنترل آن برخاست؟ همچنین در شرایط کنونی و در فقدان قانون خاصی که رفتارهای مجرمانه مربوطه را مورد تعقیب قرار دهد، کدامیک از عناوین کیفری موجود قابلیت تطبیق در خصوص مورد را خواهند داشت؟ در پاسخ به سؤال اخیر، از آنجا که اولاً تصویب قانون خاص در خصوص هریک از پدیده‌های نوظهور اجتماعی نیازمند بررسی‌های چند بعدی عمیق و ملاحظه تمامی جوانب موضوع است و از سویی در شرایط فقدان قانون خاص، رعایت حقوق شهروندان در مراجعه به محاکم دادگستری و طرح شکایت از حقوق تضییع شده خود، نباید به بهانه سکوت یا فقدان قانون نادیده انگاشته شود، تطبیق رفتارهای مجرمانه بر عناوین کیفری سنتی موجود می‌تواند راهگشا باشد. نظر به ماهیت مباحث مربوط به جعل عمیق (که در حوزه دنیای فناوری است)، توجه به قانون جرایم رایانه‌ای در اولویت بررسی خواهد بود.

۴-۱- نشر اکاذیب

نشر اکاذیب به معنای اشاعه عمدی خبرهای دروغ و وقایع خلاف واقع (جعفری لنگرودی، ۱۳۹۰: ۷۱۶) و در اصطلاح به معنی انتشار و اشاعه اخبار دروغ و وقایع خلاف واقع به قصد اضرار به غیر یا تشویش اذهان عمومی است.

به میزان ۲۵۰۰ دلار را برای آن تعیین کرده است. در سپتامبر همین سال، تگزاس نخستین بار تولید و انتشار ویدئوهای جعلی با هدف آسیب رساندن به نامزدهای پست دولتی یا تأثیرگذاری بر انتخابات را ممنوع اعلام کرد.

یک ماه بعد، کالیفرنیا دو قانون مشابه را به تصویب رساند که در مجموع به قربانیان پورنوگرافی حاصل از جعل عمیق اجازه می‌دهد تا برای جبران خسارات وارده به خود اقامه دعوی نمایند و برای نامزدهای پست دولتی نیز این امکان را فراهم آورده که از افراد یا سازمان‌هایی که با سوء نیت اقدام به انتشار ویدئوهای جعلی انتخاباتی نموده‌اند، شکایت کنند.

در سطح فدرال، لایحه‌ای موسوم به قانون بازرسی جعل عمیق در حال بررسی است. اگر این قانون تصویب شود، تولید محصولات از طریق جعلی عمیق، بدون درج علامت دیجیتال یا توضیحات متنی که نشان دهنده تغییرات به‌عمل آمده در آن تولید باشد، جرم محسوب می‌شود و تا ۱۵۰ هزار دلار جزای نقدی را به‌دنبال خواهد داشت.

اتحادیه اروپا در سال ۲۰۱۸ جعل عمیق را به‌عنوان یک تهدید در برنامه اقدام خود در زمینه اطلاعات نادرست برجسته نموده است. برای مقابله با اطلاعات نادرست آنلاین که از جمله آن جعل عمیق است، کمیسیون اروپا متعهد به اقداماتی مانند آموزش سواد دیجیتال، سرمایه‌گذاری در سنجش محتوا و نظارت بر آن، استفاده از فناوری‌های جدید، افزایش امنیت انتخابات و سواد رسانه‌ای گردید.

در سطح کشورهای اتحادیه، برخی شروع به ایجاد یک چارچوب قانونی برای از پیشگیری و مبارزه با جعل عمیق نموده‌اند. به‌عنوان مثال، آلمان قانون شبکه را تصویب نموده که هدف آن مبارزه با انتشار سخنان نفرت‌انگیز و اخبار جعلی در شبکه‌های اجتماعی است. قانون اجرای شبکه فقط برای آندسته از شبکه‌های رسانه‌های اجتماعی که دارای بیش از دو میلیون کاربر ثبت شده هستند، مانند فیس‌بوک، توییتر و یوتیوب، قابل اجرا است. از این‌رو، به‌عنوان مثال دادگاه قانون اساسی فرانسه الزام به حذف «مطالب ظاهراً نفرت‌انگیز» و سایر محتواهای غیر قانونی ظرف مدت ۲۴ ساعت را مغایر با

این رو به نظر می‌رسد که نشر اکاذیب از طریق جعل عمیق بتواند داخل در مفاد این ماده قرار گیرد.

۴-۲- هتک حیثیت

ممکن است از فناوری جعل عمیق برای تولید محتوای غیر واقعی که موجب هتک حیثیت و شخصیت افراد می‌شود استفاده گردد. فرض کنید که با جعل عمیق یکی از وعاظ مشهور کشور در حالت مستی و بیان جملات غیر محترمانه و عبارات رکیک نشان داده شود. انتشار این فیلم ساختگی جایگاه و منزلت اجتماعی نامبرده را متزلزل ساخته و ادامه فعالیت‌های تبلیغی مؤثر توسط وی را نیز با اختلال و ضعف عمده همراه خواهد نمود. در مثالی دیگر ممکن است مداحی معروف با استفاده از فناوری جعل عمیق بر سر بساط تدخین تریاک نشان داده شود و اینگونه ابراز گردد که صدای داودی وی به دلیل مصرف مواد مخدر پیش از آغاز هر مراسم مذهبی است. بدون تردید، انتشار این دست فیلم‌ها حتی پس از تکذیب‌های بعدی، آثار مخرب خود را همچنان بر روی عموم مخاطبان و شهروندان باقی خواهد گذارد. بر همین اساس مقنن در ماده ۱۶ قانون جرایم رایانه‌ای با علم این امر مقرر داشته است: «هرکس به وسیله سامانه‌های رایانه‌ای یا مخابراتی، فیلم ... دیگری را تغییر دهد یا تحریف کند و آن را منتشر یا با علم به تغییر یا تحریف منتشر کند، به نحوی که عرفاً موجب هتک حیثیت او شود، به حبس ... یا جزای نقدی ... یا هر دو مجازات محکوم خواهد شد.»

در این ماده اگرچه سخن از تغییر فیلم و نه ساخت آن است و شاید مقنن مصادیقی مانند تحریف محتوا از طریق فناوری جعل عمیق را در نظر نداشته است لیکن از آنجا که اولاً ساخت فیلم نیازمند دسترسی به تصاویر و فیلم‌های اصیل از شخصیت اصلی قربانی و تغییر در آن است و ثانیاً در فرض عدم پذیرش دلیل نخست، در متن ماده به انتشار اثر تحریف شده نیز اشاره شده که اعم از انتشار فیلم‌های ساخته شده و تغییر یافته است، در صحت انتساب این ماده بر مرتکب تردیدی باقی نخواهد ماند.

در خصوص امکان انتساب بزه نشر اکاذیب از طریق جعل عمیق، توجه به ماده ۱۸ قانون جرایم رایانه‌ای ضرورت دارد. طبق این ماده، «هرکس به قصد اضرار به غیر یا تشویش اذهان عمومی یا مقامات رسمی به وسیله سامانه رایانه‌ای یا مخابراتی اکاذیبی را منتشر نماید یا در دسترس دیگران قرار دهد یا با همان مقاصد اعمالی را برخلاف حقیقت، رأساً یا به عنوان نقل قول، به شخص حقیقی یا حقوقی به طور صریح یا تلویحی نسبت دهد... محکوم خواهد شد.»

طبق این ماده «نشر اکاذیب» به وسیله سامانه رایانه‌ای یا مخابراتی و یا «انتساب کذب به عنوان نقل قول، به شخص حقیقی یا حقوقی» جرم‌انگاری شده است. هر دو مصداق، قابلیت تطبیق بر نشر اکاذیب از طریق جعل عمیق را دارا است. فرض کنید در میانه اعتراضات مسالمت‌آمیز شهروندان به تصویب قانونی خاص، ویدیویی از رییس جمهور کشور منتشر شود که در آن با استفاده از فناوری جعل عمیق مطالبی مبنی بر ضرورت برخورد شدید حتی کشتار معترضان ابراز و عمومی گردد و یا در اثنای رقابت‌های انتخاباتی، فیلمی از مقام عالی امنیتی یا قضایی کشور در جلسه‌ای خصوصی در مذمت و عدم پاکدستی یکی از نامزدان انتخابات انتشار یابد. در اینجا به دلیل عدم وجود خارجی این محتوا، هم محتوای کذب توسط سامانه رایانه‌ای و مخابراتی منتشر شده (هرچند متن قانون فارق از توجه به تولید محتوای رایانه‌ای است، لیکن محتوای رایانه‌ای تولید شده جز به وسیله سامانه رایانه‌ای و مخابراتی قابل نشر و بازنشر ندارد) و هم برخلاف حقیقت، نقل قولی به شخص حقیقی نسبت داده شده است. به دیگر سخن، هم مفاد آنچه انتشار یافته نادرست است و هم اصل بیان آن توسط قائل.

با توجه به تأثیر شگرف محتوای کذب ساخته شده از این طریق بر مخاطبان جامعه و قدرت باورپذیری بالای آن و نیز سرعت وصف ناشدنی انتشار آن در فضای مجازی، که نهایتاً ممکن است اضرار به غیر و تشویش اذهان عمومی را به دنبال داشته باشد، مقنن کیفری در آخرین اصلاح قانون مجازات اسلامی در سال ۱۳۹۲، و در ماده ۲۸۶، نشر اکاذیب به طور گسترده به گونه‌ای که موجب اختلال شدید در نظم عمومی کشور گردد را از مصادیق افساد فی الارض دانسته است. از

۳-۴- قذف

عنوان مجرمانه قذف بی‌ارتباط با آنچه که به شرح فوق ذیل عنوان کیفری هتک حیثیت گذشت نیست. در اینجا نیز به‌وسیله سامانه‌های رایانه‌ای یا مخابراتی، ویدیویی جعلی از رابطه جنسی قربانی با دیگری ساخته و منتشر می‌گردد. چنانچه در مقدمه مقاله ذکر شد، از جمله پرکاربردترین موارد استفاده از فناوری جعل عمیق، انتقام‌گیری جنسی و یا هتک حیثیت افراد با انتشار ویدیوهای غیر واقعی پورن از بزه‌دیده است. در این موارد، تصویر قربانی بر روی چهره شخصیت اصلی پورن، نگاشت شده به‌نحوی که گویی این قربانی است که در حال انجام عمل مستهجن است. انتشار این ویدیوی جعلی آثار جبران ناشدنی بر زندگی شخصی و اجتماعی قربانی خصوصاً افراد شناخته شده در جامعه به ویژه روحانیون، سینماگران و سیاستمداران دارد.

مقنن کیفری با علم به حساسیت موضوع با قرار دادن تبصره‌ای ذیل ماده ۱۶ قانون جرایم رایانه‌ای در خصوص هتک حیثیت آورده است: «چنانچه تغییر یا تحریف به صورت مستهجن باشد، مرتکب به حداکثر هر دو مجازات مقرر محکوم خواهد شد.» تعامل این تبصره با عنوان مجرمانه قذف از دو منظر قابل توجه است. نخست آنکه علیرغم درک مقنن نسبت به این مصداق خاص از هتک حیثیت و جعل تبصره، عملاً تشدید مجازاتی در خور، صورت نگرفته است. توضیح آنکه مقنن در مقام تشدید مجازات، جمع میان هر دو مجازات حبس و جزای نقدی مقرر در ماده را پیشنهاد داده و حال آنکه در خود ماده، قاضی را برای اعمال هر دو مجازات در غیر مصداق تبصره آزاد گذارده است. به عبارت دیگر تشدید (در معنای جمع) مجازات مرتکب در تبصره، چیزی علاوه بر مجازات مقرر در خود ماده نیست الا در اختیار و الزام قاضی؛ لذا مجازات مقرر در تبصره نمی‌تواند شدت وصف جرم ارتكابی نسبت به خود ماده را منعکس کند. در ثانی، آنچه که در تبصره آمده ناظر بر جنبه تعزیری حکم است و نه عنوان حدی جرم.

انتشار ویدیوی جعلی از رابطه مستهجن اگر مصداق قذف باشد، مشمول ماده ۲۴۵ ق.م.ا خواهد بود. «قذف عبارت است

از انداختن تیر، ریگ، سخن، و هر چیزی» (ابن منظور، ۱۴۱۴: ۲۷۷/۹). فقیهان امامی در تعریف اصطلاحی قذف معنای محدودتری را نسبت به مدلول لغوی این واژه مد نظر قرار داده‌اند. تعریف فقها مبتن بر این امر است که قذف فقط در خصوص نسبت دادن زنا یا لواط به کسی محقق می‌شود: «القذف، هو الرمی بالزنا أو اللواط» (علامه حلی، ۱۴۲۰: ۳۹۹/۵؛ فاضل هندی، ۱۴۱۶: ۵۱۸/۱۰) در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ نیز در ماده ۲۴۵ مقرر شده است: «قذف عبارت است از نسبت دادن زنا یا لواط به شخص دیگر...»

در مانحن فیه اگر با استفاده از فناوری جعل عمیق نشان داده شود که دو نفر با یکدیگر روابط نامشروع در قالب زنا یا لواط دارند، آیا «نسبت دادن» موضوع ماده ۲۴۵ در اینجا صدق می‌کند؟ به نظر می‌رسد که عبارت «نسبت دادن» در این ماده اطلاق دارد و در اقوال فقها نیز همین گونه است (شهید ثانی، ۱۴۱۲: ۱۶۶/۹) و اینکه در مصادیق بیان شده، بیشتر از «گفتن» و «خطاب کردن» سخن به میان آمده، به دلیل غالب بودن این امر از جهت عرفی است. به علاوه در عبارت فقهی مذکور («القذف، هو الرمی بالزنا أو اللواط») اساساً اشاره‌ای به گفتار نیست. آبروی مؤمن برای شارع محترم است و هرآنچه که موجب القای این نسبت مجرمانه حدی به وی گردد، موجب حد است. البته باید توجه داشت که اثر جعلی باید به‌نحوی باشد که ارتکاب زنا یا لواط توسط قربانی در آن محتمل باشد و صرف تولید اثری با محتوای زنا یا لواط کافی نیست مانند آنکه رییس جمهور کشور را در حال زنا با یکی از پورن استارهای مشهور اسپانیا نشان دهد. در اینجا احتمال صدق این رابطه، عرفاً صفر است و مورد تنها بر تبصره ماده ۱۶ قانون جرایم رایانه‌ای قابل تطبیق خواهد بود.

در صورتی که محتوای ویدیو نسبت به برخی از این افراد صادق و نسبت به برخی دیگر جعلی باشد، بدیهی است که برای اشخاصی که جعل نسبت به آنها صورت گرفته، حد قذف مصداق داشته لیکن در رابطه با طرف دیگر که این فیلم نسبت به آنها ساختگی نیست، با توجه به نحوه انتشار این فیلم و اوضاع و احوال حاکم بر شرایط این انتشار، ممکن است تحت عناوین مجرمانه دیگر قابل پیگیری باشد.

- احسان پور، سید رضا (۱۴۰۰). مختصر و نافع در حقوق جزای عمومی. تهران: انتشارات جنگل.

- جعفری لنگرودی، جعفر (۱۳۹۰). ترمینولوژی حقوق. تهران: انتشارات گنج دانش، تهران.

- شهید ثانی، زین الدین بن علی (۱۴۱۲). الروضه البهیة. جلد نهم، قم: دفتر انتشارات اسلامی.

- علامه حلی، حسن بن یوسف (۱۴۲۰). تحریر الأحکام الشرعیة علی مذهب الإمامیه. جلد پنجم، قم: مؤسسه امام صادق (ع).

- فاضل هندی، محمد بن حسن (۱۴۱۶). کشف اللثام و الإبهام عن قواعد الأحکام. جلد دهم، قم: دفتر انتشارات اسلامی.

ب. منابع انگلیسی

- Aldwairi, M & Alwahedi, A (2018). "Detecting Fake News in Social Media Networks". *Procedia Computer Science*, 141: 215-222.

- Anderson, K (2018). "Getting acquainted with social networks and apps: combating fake news on social media". *Library HiTech News*, 35(3): 1-6.

- Bates, M (2018). "Say What? 'Deepfakes' Are Deeply Concerning". *Online Searcher*, 42(4): 64.

- Borges, L; Martins, B & Calado, P (2019). "Combining Similarity Features and Deep Representation Learning for Stance Detection in the Context of Checking Fake News". *Journal of Data and Information Quality*, 11(3): Article No. 14.

- Chawla, R (2019). "Deepfakes: How a pervert shook the world". *International Journal of Advance Research and Development*, 4(6): 4-8.

در نهایت، انتشار ویدیوی جعلی از رابطه مستهجن اگر مصداق قذف باشد، مشمول ماده ۲۴۵ ق.م.ا خواهد بود و از آنجا که عنوان واحد، جامع دو وصف حدی و تعزیری می‌گردد، قاعده جمع مجازات‌ها اجرا خواهد شد (احسان پور، ۱۴۰۰: ۱۸۶). یعنی مرتکب علاوه بر تحمل ۸۰ ضربه شلاق حدی، به حبس و جزای نقدی مذکور در تبصره ماده ۱۶ نیز محکوم شده و تمام مجازات‌ها مورد اجراء گذارده خواهد شد.

نتیجه‌گیری

در ایران، طبق قانون جرایم رایانه‌ای، انتشار ویدیوی جعلی می‌تواند نشر اکاذیب به‌شمار آمده و چنانچه محتوای آن موجب هتک حیثیت اشخاص گردد، ذیل این عنوان نیز قابلیت تعقیب خواهد داشت. در صورتی که محتوای تولید و انتشار یافته از طریق جعل عمیق، مستهجن باشد، می‌تواند بر عنوان حدی «قذف» نیز قابل تطبیق باشد.

ملاحظات اخلاقی: در پژوهش انجام شده، حفظ اصالت متون و امانت‌داری در نقل گفتار، به عنوان مهم‌ترین بایسته‌های اخلاقی، مورد نظر نویسندگان بوده است.

تعارض منافع: تدوین این مقاله، فاقد هرگونه تعارض منافی بوده است.

سهم نویسندگان: در این پژوهش، نفر اول به عنوان نویسنده اصلی و نفر دوم نیز به عنوان همکار عمل کرده‌اند.

تشکر و قدردانی: از تمام کسانی که در تهیه این مقاله ما را یاری رسانده‌اند سپاس‌مندیم.

تأمین اعتبار پژوهش: این پژوهش بدون تأمین یا تخصیص اعتبار مالی انجام گرفته است.

منابع و مأخذ

الف. منابع فارسی و عربی

- ابن منظور، محمد بن مکرم (۱۴۱۴). لسان العرب. جلد نهم، بیروت: دارالفکر.

the age of artificial intelligence and in the wake of Deepfake videos”. *International Journal of Evidence & Proof*, 23(3): 255–262.

- Maras, M & Alexandrou, A (2019). “Determining authenticity of video evidence in the age of artificial intelligence and in the wake of Deepfake videos”. *International Journal of Evidence & Proof*, 23(3): 255–262.

- Qayyum, A; Qadir, J; Janjua, M & Sher, F (2019). “Using Blockchain to Rein in the New Post-Truth World and Check the Spread of Fake News”. *IT Professional*, 21(4): 16–24.

- Zannettou, S; Sirivianos, M; Blackburn, J & Kourtellis, N (2019). “The Web of False Information: Rumors, Fake News, Hoaxes, Clickbait, and Various Other Shenanigans”. *Journal of Data and Information Quality*, 1(3): Article No. 10.

- Day, C (2019). “The Future of Misinformation”. *Computing in Science & Engineering*, 21(1): 108–108.

- Fletcher, J (2018). “Deepfakes, Artificial Intelligence, and Some Kind of Dystopia: The New Faces of Online Post-Fact Performance”. *Theatre Journal*, 70(4): 455–471.

- Floridi, L (2018). “Artificial Intelligence, Deepfakes and a Future of Ectypes”. *Philosophy & Technology*, 31(3): 317–321.

- Hasan, H & Salah, K (2019). “Combating Deepfake Videos Using Blockchain and Smart Contracts”. *IEEE Access*, 7: 41596–41606.

- Jang, S & Kim, J (2018). “Third person effects of fake news: Fake news regulation and media literacy interventions”. *Computers in Human Behavior*, 80: 295–302.

- Maras, M & Alexandrou, A (2019). “Determining authenticity of video evidence in